

Причини, характер і періодизація Другої світової війни. Дипломатія часів війни. Антигітлерівська коаліція. Окупаційні режими та рух Опору.

Міні-презентація · матеріал уроку без тестів

Що потрібно зрозуміти на уроці

Головна думка. Друга світова війна стала наслідком комплексу міжнародних суперечностей, кризи Версальсько-Вашингтонської системи, агресивної політики держав Осі та нездатності провідних держав своєчасно зупинити агресію. Її характер для різних учасників був неоднаковим: для агресорів — загарбницьким, для народів, що захищалися від нападу, — визвольним.

- пояснювати передумови та причини війни;
- розрізняти причину і привід;
- характеризувати цілі Німеччини, Італії, Японії, Великої Британії, Франції, США та СРСР;
- називати п'ять етапів Другої світової війни;
- пояснювати, чому війна від самого початку мала світовий характер.

1. Передумови Другої світової війни

Підручник називає головною передумовою війни несправедливий світовий порядок, що склався після Першої світової війни. Німеччина прагнула реваншу й розширення «життєвого простору», Італія — панування в Середземномор'ї, на Балканах і в Африці, Японія — експансії в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні. Політика «умиротворення» агресора, ізоляціонізм США та суперечлива політика СРСР не створили ефективної системи колективної безпеки.

Чинник	Зміст
Криза Версальсько-Вашингтонської системи	Незадоволення частини держав післявоєнним устроєм і прагнення переглянути кордони та співвідношення сил.
Реваншизм і мілітаризм	Нарощування озброєнь та підготовка до силового перегляду міжнародного порядку.
Політика умиротворення	Поступки агресорам з боку Британії та Франції не зупинили експансію.
Слабкість колективної безпеки	Ліга Націй не змогла ефективно протидіяти агресії.
Зближення Німеччини та СРСР у 1939 р.	Пакт Молотова–Ріббентропа і таємний протокол створили умови для розподілу сфер впливу у Східній Європі.

2. Цілі провідних держав

Держава	Основні прагнення перед війною
Німеччина	Повернути статус великої держави, розширити «життєвий простір», встановити панування в Європі.
Італія	Закріпити панування на Балканах, у Північній і Східній Африці, посилити контроль над Середземномор'ям.
Японія	Розширити володіння в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні та отримати доступ до стратегічної сировини.
Велика Британія і Франція	Зберегти свою геополітичну перевагу та міжнародний порядок, водночас уникаючи нової великої війни.
США	Спочатку дотримуватися ізоляціонізму й уникати прямого втручання в європейський конфлікт.
СРСР	Декларувати колективну безпеку, але водночас використати суперечності між західними державами й Німеччиною та розширити власний вплив.

3. Характер війни

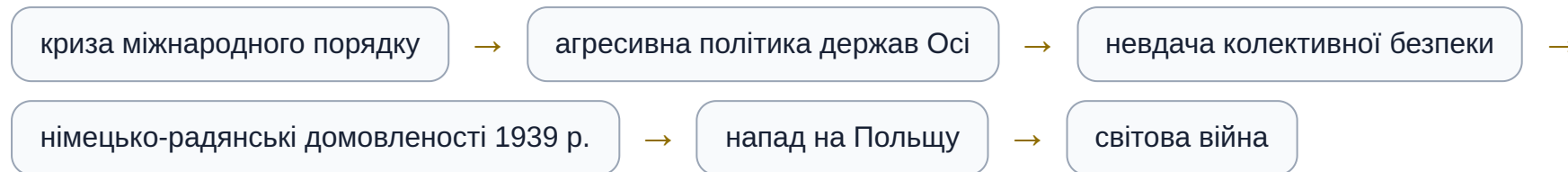
Для Польщі, Югославії та інших країн, які стали жертвами агресії, війна мала справедливий, оборонний і визвольний характер. Німеччина, Італія, Японія та їхні союзники вели загарбницьку війну. Після 22 червня 1941 р. війна СРСР проти нацистської Німеччини на власній території набула оборонного характеру, хоча політика сталінського керівництва в 1939–1940 рр. також включала силове розширення радянського контролю.

4. Періодизація Другої світової війни

Етап	Час	Ключовий зміст
1-й	1.09.1939 — 21.06.1941	Напад на Польщу; окупація значної частини Європи Німеччиною; капітуляція Франції; радянсько-фінська війна; анексія СРСР країн Балтії.
2-й	22.06.1941 — листопад 1942	Напад Німеччини на СРСР; битва за Москву; напад Японії на Перл-Харбор; вступ США у війну; формування антигітлерівської коаліції.
3-й	листопад 1942 — грудень 1943	Докорінний перелом: Сталінград, Курська битва, перемоги союзників у Північній Африці та висадка в Італії.
4-й	січень 1944 — травень 1945	Наступ союзників у Європі; відкриття Другого фронту; вигнання нацистів із Центрально-Східної Європи; капітуляція Німеччини.
5-й	травень — вересень 1945	Завершення війни проти Японії; атомні бомбардування Хіросіми й Нагасакі; вступ СРСР у війну проти Японії; капітуляція Японії.

5. Початок війни

1 вересня 1939 р. Німеччина напала на Польщу. 3 вересня Велика Британія і Франція оголосили війну Німеччині — європейський конфлікт перетворився на світову війну. 17 вересня 1939 р. Червона армія перейшла польсько-радянський кордон відповідно до секретного протоколу пакту Молотова–Ріббентропа. Далі СРСР поширив контроль на Західну Україну й Західну Білорусь, у 1940 р. — на країни Балтії, а в 1939–1940 рр. воював із Фінляндією.

6. Опорні дати

23.08.1939

Пакт Молотова–Ріббентропа.

01.09.1939

Напад Німеччини на Польщу; початок Другої світової війни.

03.09.1939

Велика Британія і Франція оголосили війну Німеччині.

17.09.1939

Вступ Червоної армії на територію Польщі.

30.11.1939 — 12.03.1940

Радянсько-фінська війна.

22.06.1940

Капітуляція Франції.

22.06.1941

Напад Німеччини на СРСР.

02.09.1945

Капітуляція Японії; завершення Другої світової війни.

7. Словник

Агресія Незаконне застосування збройної сили однією державою проти іншої.

Анексія Насильницьке приєднання державою території іншої держави.

Ізоляціонізм Курс на обмеження участі держави в міжнародних конфліктах і союзах.

Умиротворення Політика поступок агресорові в надії уникнути війни.

Бліцкриг Стратегія «блискавичної війни», розрахована на швидкий розгром противника.

Світова війна Воєнний конфлікт, у який втягнені великі держави та значна частина регіонів світу.

Підсумок уроку

Друга світова війна не мала однієї причини. Її підготували криза післявоєнного порядку, реваншизм, агресивний націоналізм і милітаризм, слабкість міжнародних механізмів безпеки та помилки політики великих держав. Війна тривала шість років і пройшла п'ять основних етапів — від нападу на Польщу до капітуляції Японії.

Що потрібно зрозуміти на уроці

Головна думка. У 1941–1944 рр. війна стала справді глобальною: Німеччина напала на СРСР, Японія — на США, сформувалася антигітлерівська коаліція, а після Сталінграда, Курська, Ель-Аламейна та Мідвею стратегічна ініціатива перейшла до союзників. У 1944 р. наступ відбувався одночасно зі сходу й заходу Європи.

- характеризувати план «Барбаросса»;
- пояснювати значення битв за Москву, Сталінград і Курськ;
- визначати наслідки вступу США у війну;
- пояснювати роль антигітлерівської коаліції та ленд-лізу;
- розкривати значення відкриття Другого фронту.

1. План «Барбаросса» і напад на СРСР

18 грудня 1940 р. Гітлер підписав директиву № 21 — план «Барбаросса». Він передбачав розгром СРСР у ході блискавичної війни за сім-вісім тижнів. Для наступу були створені три основні групи армій.

Група армій	Напрямок наступу
«Північ»	Прибалтика → Ленінград.
«Центр»	Мінськ → Смоленськ → Москва.
«Південь»	Західна Україна → Київ → Харків → Донбас → Крим і Кавказ.

22 червня 1941 р. Німеччина напала на СРСР. У перші місяці Вермахт досяг значних успіхів, а Червона армія зазнала величезних втрат.

2. Від Москви до Сталінграда

Наступ на Москву розпочався восени 1941 р. 5 грудня Червона армія перейшла в контрнаступ і відкинула німецькі війська від столиці. Це була перша велика поразка Вермахту й крах плану блискавичної війни. У 1942 р. німецький наступ був спрямований на Кавказ і Сталінград.

3. Перл-Харбор і глобалізація війни

7 грудня 1941 р. японська авіація атакувала американську військово-морську базу Перл-Харбор. 8 грудня США оголосили війну Японії, а 11 грудня Німеччина й Італія — США. У війну вступили всі великі держави. Японія швидко захопила великі території в Південно-Східній Азії, але в червні 1942 р. її флот зазнав нищівної поразки біля Мідвею.

4. Антигітлерівська коаліція і ленд-ліз

1 січня 1942 р. представники 26 держав підписали Декларацію Об'єднаних Націй і зобов'язалися використати всі ресурси для боротьби проти держав фашистсько-мілітаристського блоку. США та Велика Британія постачали союзникам озброєння, техніку, транспорт і продовольство за системою ленд-лізу.

Антигітлерівська коаліція Союз держав, що спільно боролися проти Німеччини, Італії, Японії та їхніх союзників.

Ленд-ліз Система передачі США і Великою Британією союзникам озброєння, техніки та інших ресурсів у борг або оренду.

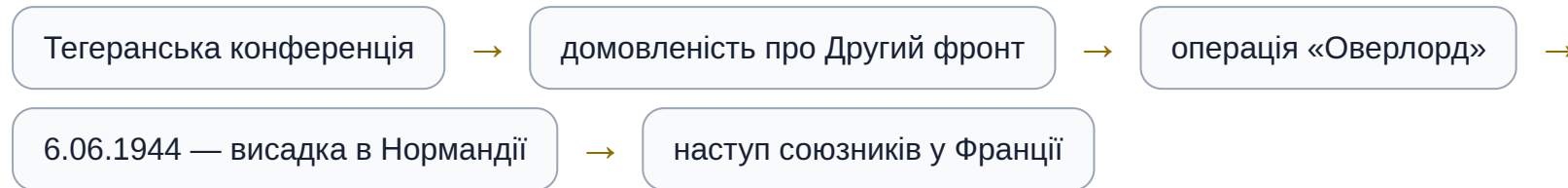
Другий фронт Воєнні дії США і Великої Британії проти Німеччини в Західній Європі, що змушували Вермахт воювати на двох головних фронтах.

5. Докорінний перелом 1942–1943 рр.

Подія	Дата / період	Значення
Сталінградська битва	19.11.1942 — 2.02.1943	Початок докорінного перелому; стратегічна ініціатива почала переходити до Червоної армії.
Ель-Аламейн	23.10.1942	Перелом у війні в Північній Африці на користь союзників.
Мідвей	червень 1942	Перелом у війні на Тихому океані на користь США.
Курська битва	липень–серпень 1943	Завершення докорінного перелому на німецько-радянському фронті.
Капітуляція Італії	вересень 1943	Розпад європейської частини блоку агресорів; Німеччина окупувала північ і центр Італії.

6. Тегеран і відкриття Другого фронту

28 листопада — 1 грудня 1943 р. у Тегерані вперше зустрілися Й. Сталін, Ф. Рузвельт і В. Черчилль. Вони координували подальші дії та домовилися про відкриття Другого фронту у Франції. 6 червня 1944 р. союзні війська під командуванням Д. Ейзенхауера висадилися в Нормандії в межах операції «Оверлорд».

7. Наступ 1944 року

У 1944 р. Червона армія вигнала нацистські війська з більшої частини території СРСР і вступила до Польщі, Румунії, Болгарії, Югославії, Угорщини та Чехословаччини. Одночасно англо-американські війська звільняли Францію й просувалися до кордонів Німеччини. Війна в Європі стала двофронтвою для Третього Райху.

05.12.1941

Контрнаступ під Москвою.

07.12.1941

Напад Японії на Перл-Харбор.

19.11.1942

Початок радянського контрнаступу під Сталінградом.

05.07.1943

Початок Курської битви.

28.11–01.12.1943

Тегеранська конференція.

06.06.1944

Відкриття Другого фронту в Нормандії.

Підсумок уроку

У 1941–1944 рр. держави Осі втратили стратегічну ініціативу. Вступ США у війну, формування антигітлерівської коаліції, перемоги під Москвою, Сталінградом, Курськом, Ель-Аламейном і Мідвеєм, а також відкриття Другого фронту створили умови для остаточного розгрому Німеччини та її союзників.